

Parlament Studentów
Rzeczypospolitej Polskiej

Analiza prawna możliwości kształcenia zdalnego z podziałem na profile oraz formy studiów, z uwzględnieniem ogólnych przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz regulacji wykonawczych

Stan prawny na dzień 15 lipca 2020 r.

Wydawca:
Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej
ul. Bracka 18/16
00-028 Warszawa
www.psrp.org.pl

Autor:
Piotr Pokorny

Korekta:
Marek Konieczny
Julia Sobolewska

Skład:
Karolina Kozień

Warszawa 2020

Spis treści

- 3 Tworzenie studiów a kształcenie zdalne
- 5 Program studiów a kształcenie zdalne
- 10 Kształcenie na odległość
- 12 Jakość kształcenia a kształcenie zdalne
- 14 Szczególne przepisy obowiązujące w związku z epidemią COVID-19

Publikacja stanowi element projektu *Jakość kształcenia i prawa studenta w kształceniu zdalnym*, organizowanego przez Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej ze środków finansowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach zadania publicznego *Organizowanie i animowanie działań na rzecz środowiska akademickiego w 2020 roku*.

Tworzenie studiów a kształcenie zdalne

1. Zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (dalej: UPSWiN) ewaluację jakości działalności naukowej przeprowadza się w ramach dyscypliny co 4 lata. W drodze decyzji administracyjnej minister przyznaje kategorię naukową A+, A, B+, B albo C, przy czym kategoria A+ jest kategorią najwyższą, a kategoria C – najniższą.

2. Uczelnia, która w dyscyplinie (jedynej albo wiodącej dla danego programu studiów) posiada kategorię naukową C albo nie posiada kategorii naukowej, może uzyskać pozwolenie na utworzenie studiów na kierunku przyporządkowanym do tej dyscypliny oraz na określonym poziomie i profilu praktycznym, z wyłączeniem pozwolenia na utworzenie studiów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela. Kategoria B umożliwia uzyskanie pozwolenia na utworzenie studiów na kierunku przyporządkowanym do dyscypliny oraz na określonym poziomie i profilu.

Poziom niezależności nie jest tożsamy z akademickością uczelni. Uczelnia jest uczelnią akademicką, jeżeli prowadzi działalność naukową i posiada kategorię naukową A+, A albo B+ w co najmniej 1 dyscyplinie naukowej albo artystycznej. Pozostałe uczelnie to uczelnie zawodowe, które prowadzą kształcenie na studiach wyłącznie o profilu praktycznym. Zatem także uczelnia akademicka jest zobowiązana wnioskować o pozwolenie na utworzenie studiów opartych na dyscyplinach, w których nie posiada co najmniej kategorii naukowej B+.

Uzyskanie pozwolenia na utworzenie studiów wymaga złożenia w tej sprawie wniosku do ministerstwa właściwego ds. szkolnictwa wyższego i nauki. Zakres informacji zawartych we wniosku o pozwolenie na utworzenie studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu, dokumenty dołączane do wniosku oraz sposób składania wniosku uregulowano w rozdziale 4. Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa

Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów (Dz. U. 2018 poz. 1861, dalej: RozpSt). Wyrażanie opinii w sprawie spełnienia warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu oraz związku studiów ze strategią uczelni jest kompetencją Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

3. Pozwolenia nie wymaga utworzenie studiów na kierunku przyporządkowanym do dyscypliny (jedynej albo wiodącej), w której uczelnia posiada kategorię naukową A+, A albo B+ lub zawierającej się w dziedzinie, którą PKA może wskazać przy wydaniu pozytywnej oceny kompleksowej jako dziedzinę, w której jakość kształcenia jest szczególnie wysoka (z wyłączeniem utworzenia studiów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela).

4. Kategoria naukowa nie wpływa bezpośrednio na możliwość wykorzystywania metod i technik kształcenia na odległość, można natomiast dostrzec pośredni wpływ związany z profilem studiów, na którego wybór rzutuje posiadana kategoria w danej dyscyplinie.

Program studiów a kształcenie zdalne

1. Zgodnie z art. 53 ust. 1 UPSWiN, uczelnia prowadzi kształcenie na studiach na określonym kierunku, poziomie i profilu. W art. 67 UPSWiN dodatkowo wskazano, że robi to na podstawie programu studiów.

2. Ustawodawca zdefiniował formy studiów przy użyciu kryterium udziału zajęć realizowanych z bezpośrednim udziałem prowadzących zajęcia i studentów. Potocznie jest on określany jako „bezpośredni kontakt”, ale oba pojęcia nie powinny być uznawane za równoznaczne. Kształcenie na odległość (np. w formie telekonferencji) umożliwia udział, jednak w ocenie autora niniejszego opracowania nie spełnia w pełni kryterium bezpośredniości, które zgodnie ze Słownikiem Języka Polskiego PWN jest równoznaczne z brakiem pośrednictwa, a nawet bliskością w kontekście przestrzennym.

W przypadku studiów stacjonarnych co najmniej połowa punktów ECTS objętych programem studiów jest uzyskiwana w ramach zajęć z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia i studentów, a w przypadku studiów niestacjonarnych (wskazanych w uchwale senatu) - mniej niż połowa punktów ECTS objętych programem.

Z formami studiów wiąże się kilka zasad niezależnych od stosowanych metod i technik kształcenia, m.in. że **zajęcia na studiach stacjonarnych są prowadzone odrębnie od zajęć na studiach niestacjonarnych, a kształcenie w obu formach na danym kierunku musi prowadzić do osiągnięcia tych samych efektów uczenia się, co odróżnia formę od poziomu czy profilu wpływających na program studiów.**

Szczególnym wymogiem jest **przewidzenie w programie studiów pierwszego stopnia i jednolitych studiów magisterskich prowadzonych**

w formie studiów stacjonarnych zajęć z wychowania fizycznego w wymiarze nie mniejszym niż 60 godzin. Zajęciom z wychowania fizycznego nie przypisuje się punktów ECTS, co oznacza, że brak jest nakładu pracy i osiągniętych dzięki niej efektów uczenia się, które zresztą różnicowałyby programy studiów w obu formach. Nie zmienia to faktu, że w wymienionych przypadkach wychowanie fizyczne stanowi część programu, który student musi zrealizować w całości, co staje się utrudnieniem przy kształceniu zdalnym. Obecnie uczelnie są zmuszone do szukania alternatywnych rozwiązań (np. ćwiczenia w formie wideokonferencji czy zaliczanie innej aktywności fizycznej), jednak trudno uznać, że spełniają założenia stawiane przed zajęciami sportowymi. O ile można przyjąć, że w okresie epidemii konieczne jest podniesienie poziomu tolerancji wobec metod wprowadzanych doraźnie, o tyle w czasie, w którym nie istnieją powszechne ograniczenia zewnętrzne, zajęcia z wychowania fizycznego będą najkorzystniejsze dla studentów, jeśli będą realizowane z bezpośrednim udziałem, w grupie, przy użyciu odpowiedniej infrastruktury i sprzętu.

3. Możliwość utworzenia studiów o danym profilu zależy od rodzaju uczelni, która projektuje program studiów. Profil ogólnoakademicki stanie się wyłącznym uprawnieniem uczelni akademickich, a profil praktyczny jedynym profilem, który będą mogły realizować uczelnie zawodowe.

Różnice występują w budowie programu studiów i jego realizacji. Wybór pomiędzy profilami wiąże się z odmiennością efektów uczenia się i rodzaju co najmniej ponad połowy zajęć dydaktycznych opisanych przy użyciu punktów ECTS i sposobu ich realizacji. **W przypadku programu studiów o profilu praktycznym należy przypisać ponad połowę punktów ECTS zajęciom kształtującym umiejętności praktyczne oraz przewidzieć praktyki zawodowe w wymiarze co najmniej: 6 miesięcy - w przypadku studiów pierwszego stopnia i jednolitych studiów magisterskich, 3 miesięcy - w przypadku studiów drugiego stopnia, przy czym zasady tej nie stosuje się do programów studiów przygotowanych w oparciu o standardy kształcenia. W przypadku**

programu studiów o profilu ogólnoakademickim ponad połowę punktów ECTS należy przypisać zajęciom związanym z prowadzoną w uczelni działalnością naukową.

Zajęcia praktyczne, w tym praktyki zawodowe, stanowią główne ograniczenie możliwości merytorycznej realizacji programu studiów, co znalazło formalne odzwierciedlenie w obowiązujących przepisach prawa. Metody i techniki kształcenia na odległość wzbogacają, ale na dłuższą metę nie mogą efektywnie zastąpić tradycyjnej realizacji efektów uczenia się w zakresie umiejętności i kompetencji społecznych.

Zgodnie z § 12 ust. 2 RozpSt, w przypadku zajęć kształtujących umiejętności praktyczne kształcenie na odległość może być wykorzystywane pomocniczo. W myśl § 6 RozpSt zajęcia kształtujące umiejętności praktyczne przewidziane w programie studiów o profilu praktycznym należy prowadzić w warunkach właściwych dla danego zakresu działalności zawodowej, w sposób umożliwiający wykonywanie czynności praktycznych przez studentów. Uzasadnione jest uznanie tej zasady za ogólną i stosowanie również do zajęć praktycznych przewidzianych w programie o profilu ogólnoakademickim.

Praktyki zawodowe stanowią szczególny rodzaj zajęć praktycznych. Ich wymiar, zasady i forma odbywania oraz liczba punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach praktyk, stanowią element programu studiów. **Praktyki zawodowe nie są obligatoryjnym elementem programu studiów o profilu ogólnoakademickim**, lecz jeśli praktyki zawodowe stanowią element programu studiów, to student jest zobowiązany je odbyć.

W swoich rekomendacjach z 1 kwietnia 2020 r. **MNiSW** wskazało, że w sytuacji, gdy nie ma możliwości kontynuowania rozpoczętych i trwających praktyk, można skrócić czas ich trwania praktyk i w sposób alternatywny osiągnąć efekty uczenia się, np. przez przeprowadzenie zajęć w formie ćwiczeń lub laboratoriów (np. symulacji) zdalnie. Również jeżeli w ramach zrealizowanej do tej pory praktyki, opiekun oceni, że efekty uczenia się zostały osiągnięte, można ją uznać za zaliczoną. Należy przy tym pamiętać, że decyzję o uznaniu dotychczasowej praktyki

i sposobie uzupełnienia brakujących efektów uczenia się wynikających z praktyki podejmuje rektor (lub osoba działająca z upoważnienia).

Należy podkreślić, że **zwalnianie studenta z obowiązku odbycia praktyki nie oznacza braku obowiązku realizacji efektów uczenia się przewidzianych dla praktyki zawodowej**, a jedynie z odbywania jej w przewidzianej programem praktyk formie. Oznacza to, że na podstawie przedłożonych przez studenta dowodów organ uczelni lub występująca z jego upoważnienia osoba może uznać za realizację praktyk – w części albo w całości – np. czynności w ramach wykonywanej pracy zawodowej.

Rozwiązanie, zastosowane w rozporządzeniu z dnia 17 kwietnia 2020 r. Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego zmieniające rozporządzenie w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, umożliwiło w roku akademickim 2019/2020 realizowanie z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość zajęć lub grupy zajęć realizowane w formie praktyk zawodowych na studiach przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela rozpoczętych przed dniem 1 października 2019 r. i kończących się w roku akademickim 2019/2020. Również rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 kwietnia 2020 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza dentystry, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty i ratownika medycznego, daje możliwość, by w roku akademickim 2019/2020 studenci mogli uzyskać w ramach zajęć prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość część efektów uczenia się przypisanych do zajęć kształtujących umiejętności praktyczne, w tym zajęć praktycznych i praktyk zawodowych, umożliwiającących uzyskanie nie więcej niż 20% liczby punktów ECTS określonej dla tych zajęć w programie studiów dla roku studiów, na którym kształcił się ten student (rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 maja 2020 r. limit podniesiono do 40%).

Ponadto rozporządzenie z dnia 1 kwietnia 2020 r. dało możliwość, by w roku akademickim 2019/2020 studenci, którzy w okresie zawieszenia kształcenia na studiach wykonywali czynności w ramach zadań realizowanych przez podmioty lecznicze lub służby sanitarno-epidemiologiczne w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, mogli ubiegać się o zaliczenie części zajęć lub grup zajęć kształtujących umiejętności praktyczne, w tym zajęć praktycznych i praktyk zawodowych, do których w programie studiów zostały przypisane efekty uczenia się obejmujące umiejętności praktyczne, które nabyli w czasie wykonywania tych czynności. Uczelnia może zaliczyć część wskazanych zajęć lub grup zajęć, uwzględniając informacje o liczbie godzin i charakterze wykonywanych czynności, zawarte w zaświadczeniu wydanym przez podmiot, w którym student wykonywał te czynności.

4. W § 13 RozpSt, dano uczelniom możliwość wykorzystania metod i technik kształcenia na odległość do poziomu 50% całkowitej liczby punktów ECTS danego programu studiów, zatem **formalnie poprawny program studiów niestacjonarnych o profilu ogólnoakademckim można skonstruować w taki sposób, aby został zrealizowany wyłącznie przy użyciu metod i technik kształcenia na odległość.** Warto mieć na uwadze, że w chwili sporządzania niniejszej analizy trwają prace legislacyjne nad projektem zmian rozporządzenia. Próg 50% ECTS ma zostać pozostawiony dla kierunków o profilu praktycznym, a dla studiów o profilu ogólnoakademckim podniesiony do 75%.

Kształcenie na odległość

1. Wymagania związane z prowadzeniem zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość znajdują się w § 12 RozpSt. Muszą być spełnione łącznie, a katalog obejmuje zastępujące zasady:

- 1** nauczyciele akademicki i inne osoby prowadzące zajęcia muszą być przygotowani do ich realizacji z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, a realizacja zajęć jest na bieżąco kontrolowana przez uczelnię;
- 2** dostęp do infrastruktury informatycznej i oprogramowania umożliwi synchroniczną i asynchroniczną interakcję między studentami a nauczycielami akademickimi i innymi osobami prowadzącymi zajęcia;
- 3** zapewniono materiały dydaktyczne opracowane w formie elektronicznej;
- 4** studenci mają możliwość osobistych konsultacji z nauczycielami akademickimi i innymi osobami prowadzącymi zajęcia w siedzibie uczelni lub w jej filii;
- 5** weryfikacja osiągnięcia przez studentów efektów uczenia się odbywa się przez bieżącą kontrolę postępów w nauce;
- 6** studenci odbyli szkolenia przygotowujące do udziału w tych zajęciach.

Oznacza to, że osoby prowadzące zajęcia dydaktyczne muszą przejść szkolenie w zakresie korzystania z platformy, za którego organizację odpowiada uczelnia. Analogiczne szkolenie przechodzą studenci.

Jako główne cele wykorzystania wskazano zamieszczanie materiałów dydaktycznych, prowadzenie konsultacji oraz przeprowadzanie weryfikacji osiągnięcia efektów uczenia się. Należy przy tym podkreślić, że najpopularniejsze platformy przewidują szeroki wachlarz form

zamieszczania materiałów (uznaje się, że ograniczenie się do książek, ich rozdziałów, artykułów etc. jest zdecydowanie niewystarczające) i weryfikacji efektów, odmiennych niż przy tradycyjnym sposobie realizacji zajęć (np. wykorzystanie technologii jako narzędzia do wzbogacenia metod). Podczas zaliczeń i egzaminów jest wykorzystywana możliwość synchronicznej interakcji między studentami a osobami prowadzącymi zajęcia, co oznacza, że obu użytkowników korzysta z platformy jednocześnie i mają ze sobą bieżący kontakt (np. konferencja audiowizualna). Kontakt niesynchroniczny polega, m.in. na pozostawianiu wiadomości, które mogą zostać odebrane i spotkać się z odpowiedzią w późniejszym czasie (np. poczta elektroniczna). Formą pośrednią, łączącą cechy obu dróg interakcji, są np. czaty, które pozwalają zarówno na bieżące porozumiewanie się, jak i pozostawienie informacji dla nieobecnego na platformie adresata.

Jakość kształcenia a kształcenie zdalne

1. W rekomendacjach 26 marca 2020 r. Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego zwrócono uwagę, że „**polityka zapewnienia jakości z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość stanowi część uczelnianego systemu zapewnienia jakości kształcenia**”. Może obejmować, m.in. infrastrukturę technologiczną, wsparcie instytucjonalne dla studentów i prowadzących zajęcia, programy zajęć dydaktycznych, ich realizację (np. zasady przygotowywania i udostępniania materiałów dydaktycznych studentom) i weryfikację efektów uczenia się (m.in. proces dyplomowania przeprowadzony z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość).

2. Zmiany dostosowujące i doskonalące w programie studiów wynikające z kształcenia na odległość mogą dotyczyć kilku z elementów wymienionych w § 3. ust. 1 RozSt. Jak zostało to wskazane wcześniej, zwiększenie wymiaru punktów ECTS osiąganych zdalnie może wpłynąć na formę studiów, a – biorąc pod uwagę, że studia niestacjonarne mogą trwać dłużej niż odpowiednie studia stacjonarne – na liczbę semestrów. **O ile kształcenie na odległość nie wpływa automatycznie na przypisanie do zajęć efektów uczenia się i treści programowych zapewniających uzyskanie tych efektów, o tyle rzutuje na stosowane metody dydaktyczne i sposoby weryfikacji i oceny efektów uczenia się osiągniętych przez studenta.**

Należy pamiętać, że zgodnie z § 7. ust. 3-6 RozpSt zmiany w programie studiów mogą być wprowadzane w celu doskonalenia programu studiów z początkiem nowego cyklu kształcenia, i mogą obejmować do 30% ogólnej liczby efektów uczenia się określonych w programie studiów aktualnym na dzień wydania pozwolenia. W trakcie cyklu kształcenia można dokonywać wyłącznie zmiany w doborze treści kształcenia

przekazywanych studentom w ramach zajęć, uwzględniających najnowsze osiągnięcia naukowe, artystyczne lub związane z działalnością zawodową oraz konieczne do usunięcia nieprawidłowości stwierdzonych przez PKA lub dostosowania programu studiów do zmian w przepisach powszechnie obowiązujących.

Szczególne przepisy obowiązujące w związku z epidemią COVID-19

1. Ustawa z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce przyniosła **znaczące uelastycznienie zasad prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość**. Dodatkowo pogłębiły je zmiany wprowadzone ustawą z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 i zgodne z nimi regulacje w rozporządzeniach MNiSW w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19.

Zgodnie z rozporządzeniem MNiSW w okresie od dnia 26 marca 2020 r. do dnia 24 maja 2020 r. uczelnie, które dysponowały infrastrukturą i oprogramowaniem umożliwiającymi prowadzenie zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, miały obowiązek prowadzić zajęcia z wykorzystaniem tych metod i technik niezależnie od tego, czy zostało to przewidziane w programie danego kształcenia. W przypadku prowadzenia zajęć w ten sposób, weryfikacja osiągniętych efektów uczenia się określonych w programie danego kształcenia, w szczególności przeprowadzenie zaliczeń i egzaminów kończących określone zajęcia oraz egzaminów dyplomowych, mogło odbywać się poza siedzibą uczelni lub poza jej filią, z wykorzystaniem technologii informatycznych zapewniających kontrolę przebiegu weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się oraz jego rejestrację. Następnie uczelnie zostały zobligowane do prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość w okresie od dnia 25 maja 2020 r. **do dnia 30 września 2020 r.** W tym okresie mogą prowadzić w ich siedzibach lub filiach zajęcia, które nie mogły być zrealizowane z wykorzystaniem metod i technik

kształcenia na odległość, a także zajęcia przewidziane w programie studiów do realizacji na ostatnim roku studiów. **Decyzję w sprawie prowadzenia kształcenia i określenie warunków realizacji zajęć oraz korzystania z infrastruktury odpowiednio uczelni lub innego podmiotu zapewniające bezpieczeństwo osób prowadzących zajęcia i biorących w nich udział podejmuje rektor.**

W przypadku prowadzenia kształcenia na studiach w wyżej opisany sposób, nie mają zastosowania ograniczenia w zakresie liczby punktów ECTS, jaka może być uzyskana w ramach kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.

2. Ustawą o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 z dnia 16 kwietnia 2020 r. dodano do komentowanej ustawy art. 76a, którym **zliberalizowano zasady organizacji weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się**, w szczególności przeprowadzania zaliczeń i egzaminów kończących zajęcia, oraz egzaminów dyplomowych. Wprowadzono możliwość przeprowadzania tych czynności poza siedzibą uczelni lub poza jej filią z wykorzystaniem technologii informatycznych zapewniających kontrolę ich przebiegu i rejestrację. W myśl § 18 ust. 2 RozSt na podstawie nagrania zawierającego zarejestrowany przebieg egzaminu był sporządzany protokół egzaminu dyplomowego.

Art. 76a został zmieniony ustawą o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 z dnia 19 czerwca 2020 r. **Zrezygnowano z obowiązku rejestracji przebiegu weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się**, a egzamin dyplomowy może być przeprowadzony poza siedzibą uczelni lub poza jej filią przy użyciu środków komunikacji elektronicznej zapewniającej niezbędne zasady bezpieczeństwa oraz w szczególności transmisję egzaminu dyplomowego

w czasie rzeczywistym między jego uczestnikami i wielostronną komunikację w czasie rzeczywistym, w ramach której uczestnicy egzaminu dyplomowego mogą wypowiadać się w jego toku. Zasady weryfikacji osiągniętych efektów uczenia się w sposób oraz przeprowadzania egzaminu dyplomowego w sposób uczelnia udostępnia w Biuletynie Informacji Publicznej na swojej stronie podmiotowej.

Parlament Studentów
Rzeczypospolitej Polskiej